

BIOLOGINEI ĮVAIROVEI PALANKIŲ ŪKININKŲ DALYVAVIMO LIETUVOS SAUGOMŲ TERITORIJŲ VALDYME VERTINIMAS

Pranas Mierauskas

Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto
Viešojo administravimo instituto Aplinkos valdymo centras
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
El. paštas: mierauskas@mruni.eu

Pateikta 2014 m. gegužės 8 d., parengta spausdinti 2014 m. spalio 15 d.

doi:10.13165/SMS-14-6-2-12

Anotacija. Straipsnyje yra nagrinėjama žemės ūkio veiklomis užsiimančių asmenų galimybė dalyvauti saugomų teritorijų valdyje. Pagrindinis dėmesys yra skiriamas biologinei įvairovei palankiais būdais ūkininkaujantiems asmenims. Aptariama, kokių ūkininkavimo būdų asmenys būtų tinkami dalyvauti, kokiomis formomis ūkininkai galėtų įsitraukti į saugomų teritorijų valdymą. Daugelyje ekonomiškai išsivysčiusių šalių saugomų teritorijų valdyje dalyvauja įvairūs suinteresuotieji asmenys, o dalyje ir ūkininkai ar juos vienijančios organizacijos. Suinteresuotuosius asmenis įtraukti į sprendimų priėmimą galima įvairiomis formomis, bet tai priklauso nuo to, kaip saugomos teritorijos yra valdomos. Centralizuotai valdant saugomas teritorijas suinteresuotųjų asmenų įtraukimas yra ribotas, o decentralizuotai yra platesnis. Lietuvos saugomos teritorijos yra valdomos pakankamai centralizuotai, todėl priimant sprendimus dalyvauja ribotas ratas asmenų. Straipsnyje aptariama, ar biologinei įvairovei palankiu būdu ūkininkaujantys asmenys turi siekių, ar jie būtų pajėgūs viena ar kita forma įsitraukti į saugomų teritorijų valdymą. Nustatyta, kad dalis ūkininkų norėtų įsitraukti į sprendimų priėmimą, nes tai mažintų nesutarimus ar konfliktus tarp jų ir saugomų teritorijų administracijų.

Reikšminiai žodžiai: saugomų teritorijų valdymas, ūkininkai, suinteresuotieji asmenys, biologinei įvairovei palankus ūkininkavimas, agrarinės aplinkosaugos priemonės.

Įvadas

Diskutuojama, ar gali palankiai aplinkai ūkininkaujantys asmenys dalyvauti viena ar kitokia forma saugomų teritorijų valdyme. Dalis tokių ūkininkų yra suinteresuoti dalyvauti sprendimų priėmimo bei įvairiuose dialoguose dėl teritorijų tvarkymo. Suinteresuotieji asmenys skirtingai dalyvauja saugomų teritorijų valdyme. Tai priklauso nuo saugomų teritorijų valdymo formos. Jos skirtingose šalyse yra skirtingos, vienos daugiau centralizuotos, kitose decentralizuotos. Paprastai decentralizuotas valdymas yra labiau ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse, o centralizuotas mažiau ekonomiškai išsivysčiusiose ir posovietinio režimo šalyse. Taip pat atskiros šalys skirtingai įtraukia suinteresuotuosius asmenis į saugomų teritorijų valdymą platesniame kontekste, sprendimų priėmimą, teritorijų steigimą ar zonavimą, tvarkymo veiklas (Borrini-Feyerabend¹; Dearden, Bennett, Johnston²; Graham, Amos, Plumpton³; Mierauskas⁴; Mierauskas, Smalskys⁵; Niedzialkowski, Paavola, Jedrzejewska⁶; Stoll-Kleemann, Welp⁷. Šiame darbe saugomų teritorijų valdymo samprata yra kaip P. Mierausko ir V. Smalskio publikacijoje⁸.

V Pasaulio parkų kongrese (2003) buvo suformuluota nauja saugomų teritorijų valdymo koncepcija, arba vadinamoji „naujoji saugomų teritorijų valdymo paradigma 21 amžiui“, pagal kurią suinteresuotieji asmenys turi turėti daugiau teisų

- 1 Borrini-Feyerabend, G. 2004. Governance of protected areas, participation and equity. In: *Biodiversity Issues for Consideration in the Planning, Establishment and Management of Protected Areas Sites and Networks*. Technical Report 15. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity.
- 2 Dearden, P., Bennett, M., Johnston, J. 2005. Trends in global protected area governance. *Environmental Management*, 36: 89–100.
- 3 Graham, J.; Amos, B.; Plumpton, T. 2003. *Governance Principles for Protected Areas in the 21st Century*. Discussion Paper. Ottawa: Institute on Governance in collaboration with Parks Canada and the Canadian International Development Agency.
- 4 Mierauskas, P. 2012b. *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
- 5 Mierauskas, P.; Smalskys, V. 2013. Saugomų teritorijų sistemų organizavimo principai viešojo valdymo kontekste. *Viešoji politika ir administravimas*, 12 (2): 236–247.
- 6 Niedzialkowski, K.; Paavola, J.; Jedrzejewska, B. 2012. Participation and protected areas governance: the impact of changing influence of local authorities on the conservation of the Białowieża Primeval forest, Poland. *Ecology and Society*, 17 (1): 2. <http://dx.doi.org/10.575/ES-04461-170102>.
- 7 Stoll-Kleemann, S.; Welp, M. 2006. Towards a more effective and democratic natural resources management. In S. Stoll-Kleemann, M. Welp (Eds.). *Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management: theory and practice*. Berlin – Heidelberg: Springer Verlag: 17–39
- 8 Mierauskas, P.; Smalskys, V., *supra* note 5.

ir galimybių dalyvauti saugomų teritorijų steigime ir įvairiuose valdymo etapuose (Graham, Amos, Plumptre⁹; IUCN¹⁰; Lockwood, Kothari¹¹; Mose, Weixlbaumer¹²; Phillips¹³). Naujoji valdymo koncepcija buvo paremta daugelio specialistų nuomonėmis bei kongreso nutarimais. Tačiau buvo ir šios koncepcijos kritikų, kurie motyvavo, kad per didelis suinteresuotųjų asmenų įtraukimas į sprendimų priėmimą gali neigiamai paveikti saugomų teritorijų steigimo tikslų įgyvendinimą (Dearden ir kt.¹⁴), o saugomose teritorijose svarbiausia yra išsaugoti biologinę įvairovę (McNeely; Lockwood; Chapman¹⁵). Nepaisant prieštaravimų naujai koncepcijai, pastaraisiais metais naujoji valdymo koncepcija vis labiau yra remiama ir visuotinai pripažįstama, kad saugomos teritorijos negali būti izoliuotos nuo suinteresuotųjų asmenų. T. Hammer¹⁶ siūlo, kad saugomų teritorijų administracijos galėtų tapti regioninio vystymo centrais, kurios atliktų kai kurias savivaldybių funkcijas ir kompleksiskai tvarkytų teritorijas, apimant kelių savivaldybių atskiras teritorijas, esančias saugomose teritorijose.

Vietiniai gyventojai, žemių savininkai ar valdytojai bei įvairios organizacijos naudoja gamtinius ir kitus išteklius, teritorijas, todėl veiklas reglamentuojantys teisės aktai juos vienaip ar kitaip paveikia. Tokiu būdu demokratiškai valdomose valstybėse suinteresuotiesiems asmenims ar net ir visuomenei yra suteikiama galimybė dalyvauti priimant įvairaus lygmens sprendimus. Daugelis autorių atskiria suinteresuotuosius asmenis ir visuomenę, jų nesutapatina, tačiau dalis motyvuotą visuomenės dalį priskiria suinteresuotiesiems asmenis. Apibendrinus įvairių autorių pozicijas, suinteresuotuosius asmenis galima apibrėžti kaip *institucijas, organizacijas, įmones, nevyriausybinės organizacijas, socialiai organizuotas grupes, bendruomenes, net pavienius motyvuotus asmenis, turinčius bendrą konkrečios veiklos ir jos padarinių inte-*

-
- 9 Graham, J.; Amos, B.; Plumptre, T., *supra* note 1.
- 10 International Union for Conservation of Nature (IUCN). 2003. *Recommendations, Vth IUCN World Parks Congress*, Durban, South Africa, 8 – 17 September 2003. [<http://cmsdata.iucn.org/downloads/recommendationen.pdf>, žiūrėta 2014-02-15].
- 11 Lockwood, M.; Kothari, A. 2006. Social context. In: Lokwood M., Worboys G.L., Kothari, A. (Eds.). *Managing Protected Areas: a global guide*. London: Earthscan: 41–72.
- 12 Mose, I; Weixlbaumer, N. 2007. A new paradigm for protected areas in Europe? In Mose I. (Ed.). *Protected Areas and Regional Development in Europe: towards a new model for the 21st century*. Aldershot: Ashgate Pub. Ltd., p. 3–19.
- 13 Phillips, A. 2003. Turning ideas on their head: the new paradigm for protected areas. In Jaireth H., Smyth D. (Eds.). *Innovative Governance: Indigenous Peoples, Local Communities and Protected Areas*. New Delhi: Ane Books: 45–65.
- 14 Dearden, P., Bennett, M., Johnston, J. 2005. Trends in global protected area governance. *Environmental Management*, 36: 89–100.
- 15 McNeely, J.A.; Lockwood, M.; Chapman, J. 2006. Building Support for Protected Areas. In: M. Lockwood, G. Worboys, A. Kothari (Eds.). *Managing Protected Areas*. London: Earthscan: 656–676.
- 16 Hammer, T. 2007. Protected areas and regional development: conflicts and opportunities. In: Mose I. (Ed.). *Protected Areas and Regional Development in Europe: towards a new model for the 21st century*. Aldershot: Ashgate Pub.ltd.: 21–36.

resą ar kurių interesus veiklos gali paveikti (Mierauskas¹⁷). Įtraukus įvairius suinteresuotuosius asmenis į sprendimų priėmimą galima išvengti konfliktų, o tai palankiai veikia saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimą, skatina bendradarbiavimą, užtikrina tvarkymo ilgaamžiškumą ir apsaugos tikslų suvokimą. Iš kitos pusės, suinteresuotųjų asmenų įtraukimas į sprendimų priėmimą neturi ilgametės patirties. Be to, jų tikslai gali būti priešiški, todėl yra būtina juos identifikuoti ir įvertinti, nustatant jų tikslus, kokiems (privatiems, viešiesiems, verslo, valstybės ar kt.) interesams atstovauja bei kokiems veiklų sektoriams priklauso (Beierle¹⁸; Borrini-Feyerabend ir kt.¹⁹; Idle, Bines²⁰; Loocwood, Kothari²¹; Mierauskas²²; Oels²³; Stoll-Kleemann, Welp²⁴; Welp ir kt.²⁵).

Žemės ūkio sektorius turi didelį poveikį saugomų teritorijų apsaugai ir tvarkymui, ypač intensyvaus ūkininkavimo regionuose. Dėl to jose yra gana daug apribojimų žemės ūkio veikloms, bet jų dydis priklauso nuo atskirų saugomų teritorijų kategorijų bei atskirų šalių teisės aktų, reglamentuojančių jose veiklas. Žemių savininkai ir naudotojai susivieniję į asociacijas ir kitas visuomenines organizacijas siekia dalyvauti ne tik saugomų teritorijų tvarkyme, bet ir valdyme priimant įvairius sprendimus (Burchett, Burchett²⁶; Mattison, Norris²⁷; Mierauskas²⁸). Daugumos ekonomiškai išsivysčiusių šalių ūkininkų organizacijos daro įtaką dėl aplinkosauginių apribojimų mažinimo bei saugomų teritorijų valdymui. Siekiant išvengti konfliktų jos kaip suinteresuotieji asmenys yra įtraukiamos bent į dalinį saugomų teritorijų valdymą. Lietuvoje ūkininkų organizacijos menkai dalyvauja saugomų teritorijų valdyme, daugiausiai pavieniai ūkininkai įsitraukia į saugomų teritorijų tvarkymą. Tai yra dėl kelių

-
- 17 Mierauskas, P. 2012b. *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
 - 18 Beierle, T.C. 2002. The quality of stakeholder – based decisions. *Risk Analysis* 22: 739–749.
 - 19 Borrini-Feyerabend, G.; Pimbert, M.; Farvar, M. T.; Kothari, A.; Renard, Y. 2007. *Sharing Power: a global guide to collaborative management of natural resources*. London: Earthscan.
 - 20 Idle, E. T.; Bines, T. J. 2005. *Management Planning for Protected Areas*. Peterborough: English Nature/Darwin Program initiative.
 - 21 Lockwood, M.; Kothari, A., *supra note* 11.
 - 22 Mierauskas, P. 2010. Suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas Lietuvos saugomų teritorijų valdyme. *Socialinių mokslų studijos*, 3(7): 125–143.
 - 23 Oels, A. 2006. Evaluating stakeholder dialogues. In S. Stoll-Kleemann, M. Welp (Eds.). *Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management: theory and practice*. Berlin – Heidelberg: Springer Verlag: 118–151.
 - 24 Stoll-Kleemann, S.; Welp, M., *supra note* 7.
 - 25 Welp, M.; de la Vega-Leinert, A. C.; Stoll-Kleemann, S.; Jaeger, C. C. 2006. Science – based stakeholder dialogues: theories and tools. *Global Environmental Change*, 16: 170–181.
 - 26 Burchett, St.; Burchett, S. 2010. *Introducing to Wildlife Conservation in Farming*. Willey-Blackwell Publ.
 - 27 Mattison, E.H.; Norris, K. 2005. Bridging the gaps between agricultural policy, land-use and biodiversity. *Trends in Ecology and Evolution*. 20(11): 610–616.
 - 28 Mierauskas, P. 2012a. Gamtosaugos programų įgyvendinimo žemės ūkyje socialiniai ekonominiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*, 4 (4): 1503–1517.

priežasčių. Pirma, Lietuvos saugomų teritorijų valdymas yra centralizuotas ir suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas jungtinėse tarybose yra gana ribotas (Mierauskas²⁹; Mierauskas, Smalskys³⁰). Antra, ūkininkų organizacijos nėra pakankamai aktyvios, kad siektų dalyvauti priimant sprendimus. Tiek Aplinkos ministerijos, tiek Valstybinės saugomų teritorijų tarnybos sprendimai dažnai yra priimami nesikonsultuojant ar nedalyvaujant suinteresuotiesiems asmenims. Nors ūkininkų organizacijos nėra pakankamai aktyvios, tikslinga rinkti ir analizuoti bei vertinti žemės naudotojų, ypač aplinkai palankių ūkininkų, nuostatas ir požiūrius į žemės naudojimo apribojimus bei galimybes aktyviau įsitraukti į sprendimų priėmimą saugomose teritorijose, nes toks dalyvavimas mažintų konfliktus ir padėtų įgyvendinti saugomų teritorijų tikslus. Svarbiausias dėmesys turėtų būti nukreiptas ne tik į agrarinės aplinkosaugos priemonėse dalyvaujančius ūkininkus, bet į potencialius biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančiuosius.

Straipsnio tikslas yra išanalizuoti biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančių Lietuvos ūkininkų galimybes ir pajėgumus dalyvauti saugomų teritorijų valdyme. Siekiant iškelto tikslo buvo sprendžiami šie uždaviniai: apžvelgti biologinei įvairovei palankiais būdais ūkininkaujančių asmenų dalyvavimo patirtį priimant įvairius sprendimus kitose šalyse; aptarti motyvaciją ir galimybes ūkininkauti biologinei įvairovei palankiais būdais; išsiaiškinti biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančių asmenų galimybes ir perspektyvas dalyvauti priimant sprendimus; įvertinti biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančių asmenų siekius, kokiomis formomis jie galėtų dalyvauti saugomų teritorijų valdyme. Tyrimo objektas yra biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančių ūkininkų siekių ir galimybių dalyvauti saugomų teritorijų valdyme vertinimas. Taikyti šie tyrimo metodai: mokslinės literatūros sisteminė ir lyginamoji analizė, anketavimas, duomenų analizė, apibendrinimas, kritinis vertinimas.

1. Motyvuoti biologinę įvairovę išsaugoti ūkininkai – potenciali parama įgyvendinant saugomų teritorijų tikslus

Lietuvoje žemės ūkio veiklų poveikis biologinės įvairovės išsaugojimui yra pakankamai žymus. Aplinkai draugiškas ūkininkavimas bei agrarinių aplinkosaugos priemonių vykdymas mažina neigiamą poveikį aplinkai. Išsivysčiusiose šalyse besivystantis biologinei įvairovei palankus ūkininkavimas yra nukreiptas išsaugoti bioįvairovę. Tai yra ypač aktualu saugomose teritorijose.

Pažymėtina, kad yra skirtumas tarp agrarinėse aplinkosaugos priemonėse dalyvaujančiųjų ir biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančiųjų. Tradicinėmis agrarinėmis aplinkosauginėmis priemonėmis yra siekiama kuo daugiau įtraukti dalyvių ir apimti didesnius žemės ūkio teritorijų plotus, siekti kiekybinių rezultatų, tačiau

29 Mierauskas, P., *supra* note 17.

30 Mierauskas, P.; Smalskys, V., *supra* note 5.

kokybiniai rezultatai ir pasiekimai nėra vertinami. Tuo tarpu bioįvairovei palankus ūkininkavimas siekia rūšis ir buveinių išsaugojimo kokybinių rezultatų ir pasiekimų (Burton, Schwarz³¹; De Sainte Marie³²; Höft, Müller, Gerowitt³³; Mierauskas³⁴). Toks ūkininkavimas efektyviau prisideda prie Biologinės įvairovės konvencijos bei kitų tarptautinių susitarimų, Natūralių buveinių ir laukinės augalijos bei gyvūnijos apsaugos³⁵, Laukinių paukščių apsaugos³⁶ direktyvų įgyvendinimo. Už savanorišką sutikimą ūkininkauti bioįvairovei palankiu būdu yra mokamos papildomos kompensacinės išmokos kaip priedas prie agrarinių aplinkosauginių kompensacinių išmokų arba kitais būdais skatinami (Burchett, Burchett³⁷; Osbeck ir kt.³⁸; Siebert et al³⁹; Sherr S., McNeely J.⁴⁰). Tačiau ūkininkų motyvacija savanoriškai įsitraukti į tokias programas nėra didelė net ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse (Banack S., Hvenegaad G.⁴¹; Burton, Schwarz⁴²; De Snoo G. ir kt.⁴³; ELN-FAB⁴⁴; Farrington, J.⁴⁵; Fucks, S.;

-
- 31 Burton, R., and Schwarz, G. 2013. Result-orientated agri-environment schemes in Europe and their potential for promoting behavioural change. *Land Use Policy*, 30: 628-641.
- 32 De Sainte Marie, S. 2013. Rethinking agri - environmental schemes. A result-oriented approach to the management of species-rich grasslands in France. *Journal of Environmental Planning and Management*, DOI:10.1080/09640568.2013.763772. (<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09640568.2013.763772#preview>).
- 33 Höft, A.; Müller, J.; Gerowitt, B. 2010. Vegetation indicators for grazing activities on grassland to be implemented in outcome-oriented agri-environmental payment schemes in North-East Germany. *Ecological Indicators*, 10: 719-726.
- 34 Mierauskas, P. 2011. Biologinei įvairovei palankaus ūkininkavimo kai kurie socialiniai ekonominiai aspektai. *Darna vystymosi strategija ir praktika*, 1(5): 104-113.
- 35 Tarybos Direktyva 92/43/EEB 1992 m. gegužės 21 d. dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos. 1992, OL L 206, 7.
- 36 Tarybos Direktyvą 79/409/EEB 1979 m. balandžio 2 d. dėl laukinių paukščių apsaugos. 1979, OL L 103, 4, 25.
- 37 Burchett, St.; Burchett, S., *supra* note 26.
- 38 Osbeck, M.; Schwarz, G.; Morkvėnas, Ž. 2013. *Dialogue on ecosystem services, payments and outcome based approaches*. Stockholm Environmental Institute
- 39 Siebert, R.; Toogood, M.; Knierim, A. 2006. Factors affecting European farmers' participation in biodiversity policies. *Sociologia Ruralis*, 46: 318-340.
- 40 Sherr, S.; McNeely, J. 2008. Biodiversity conservation and agricultural sustainability: towards a new paradigm of „ecoagriculture“ landscapes. *Philosophical Transactions of The Royal Society, B*, 363: 477-494.
- 41 Banack, S.; Hvenegaard, G. 2010. Motivation of landowners to engage in Biodiversity – friendly farming practices in Alberta's Central Parkland region. *Human Dimensions of Wildlife*, 15: 67-69.
- 42 Burton, R., and Schwarz, G., *supra* note 31.
- 43 De Snoo, G.; Herzon, I.; Staats, H.; Burton, R.; Schindler, S.; van Dijk, J.; Lokhorns, A. M.; Bullock, J. M.; Lobley, M.; Wrba, T.; Schwarz, G.; Musters, C. J. M. 2012. Toward effective nature conservation on farmland: making farmers matter. *Conservation Letters*, 1: 1-7.
- 44 ELN-FAB. 2012. *Functional agrobiodiversity: Nature serving Europe's farmers*. – Tilburg, the Netherlands: ECNC-European Centre for Nature Conservation.
- 45 Farrington, J. 1998. Organizational roles in farmer participatory research and extension: lessons from the last decade. *Natural Resources Perspectives* 27: 1 – 4.

Stein-Bachinger, K.⁴⁶; Goslinga, Williams⁴⁷; Herzon, Mikk⁴⁸; Lokhorst ir kt.⁴⁹), juolab Lietuvoje (Mierauskas, 2012b; 2011). Nors šiuo metu Lietuvoje ūkininkų įsitraukimas į savanoriškas papildomas gamtosaugos priemonės yra nežymus, yra tikslinga ieškoti to priežasčių ir juos skatinti. Paprastai tokias ūkininkavimo formas remia įvairūs tarptautiniai projektai, tačiau valstybiniu mastu nėra paramos.

Ūkininkų motyvacija ūkininkauti bioįvairovei palankiu būdu yra aktuali visoje Lietuvos teritorijoje, bet labiausiai reikia motyvuoti ūkininkus tokiam ūkininkavimui saugomose teritorijose, nes toks ūkininkavimas prisidėtų prie saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimo. Dėl to aktualiausia yra išsiaiškinti to priežastis saugomose teritorijose. Ar taip per dideli dabartiniai ūkininkavimo apribojimai ir papildomi reikalavimai bioįvairovei išsaugoti dar apsunkins žemės ūkio veiklas, ar siūlomos papildomos kompensacinės išmokos yra per mažos, ar nėra pakankamo supratimo apie bioįvairovės išsaugojimo svarbą?

Pastaraisiais metais vis daugiau gamtosaugininkų supranta, kad gamtosaugai motyvuoti ūkininkai, kaip ir miškų žemės naudotojai, gali būti parama įgyvendinant saugomų teritorijų tikslus. Įvairiose šalyse įtraukimas dalyvauti menką motyvaciją turinčius ūkininkus savanoriškose papildomose gamtosaugos programose yra įvairiai remiamas ir skirtingai motyvuojami ūkininkai. Yra ne vienas motyvavimo būdų, bet vienas iš populiariausių yra ūkininkų įtraukimas į mokymus, kurių metu yra skiriama daug dėmesio bioįvairovei palankiam ūkininkavimui. Kaip parodė įvairių šalių praktika, dalis iš mokymuose dalyvavusių ūkininkų sutinka dalyvauti papildomose nei agrarinės aplinkosaugos programose. Kita praktika yra ūkio valdų tvarkymo planų rengimo finansavimas, nes daugelyje šalių norint gauti papildomas išmokas būtina parengti tokius planus. Taip remiami ūkininkai dažnai sutinka, kad plane būtų numatytos ir bioįvairovei išsaugoti priemonės. Taip pat dalis ūkininkų sutinka taip ūkininkauti vien dėl finansinės paramos. Žinoma, yra ir kitų skatinimo būdų (Atari ir kt.⁵⁰;

46 Fucks, S.; Stein-Bachinger, K. 2008. *Nature Conservation in Organic Agriculture – a manual for arable organic farming in North-east Germany*. Bonn: Federal Germany Nature Conservation Agency.

47 Goslinga, E.; Williams, K. J. H. 2010. Connectedness to nature, place attachment and conservation behaviour: testing connectedness theory among farmers. *Journal of Environmental Psychology*, 30(3): 298–304.

48 Herson, I.; Mikk, M. 2007. Farmers' perception of biodiversity and their willingness to enhance it through agri – environment schemes: a comparative study from Estonia and Finland. *Journal for Nature Conservation*, 15: 10–25.

49 Lokhorst, A.M.; Staats, H.; van Dijk, J.; van Dijk, E.; de Snoo, G.R. 2011. What's in it for me? Motivational differences between farmers' voluntary and non-subsidized conservation practices. *Applied Psychology – International Review*, 60(3): 337–353.

50 Atari, D.; Yiridoe, E.; Smale, S.; Duinker, P. 2009. What motivates farmers to participate in the Nova Scotia environmental farm plan program? Evidence and environmental policy implications. *Journal of Environmental Management*, 90: 1269–1279.

ELN-FAB⁵¹; Hodge⁵²; Morris, Mills, Crawford⁵³; Peerlings, Polman⁵⁴; Schwarz, Morkvėnas⁵⁵; Siebert et al.⁵⁶; Toogood, Gilbert, Rientjes⁵⁷).

Su sutinkančiais ūkininkauti bioįvairovei palankiais būdais yra sudaromos savanoriškos sutartys, kur yra numatytos papildomos kompensacinės išmokos už gautus kokybinius rezultatus ir pasiekimus. Be to, ūkininkai turi dalyvauti ir agrarinėse aplinkosaugos priemonėse. Žinoma, kad svarbiausia yra papildomos kompensacinės išmokos, nes bioįvairovei palankus ūkininkavimas reikalauja daugiau tiek finansinių, tiek žmogiškųjų bei laiko ir kitų išteklių. Taip pat daugiau išteklių yra reikalinga ir institucijoms, kurios rengia mokymus, atlieka žemės ūkio valdų priežiūrą ir tikrina gautus kokybinius rezultatus ir pasiekimus. Tačiau pripažįstama, kad motyvacijos skatinimas yra svarbus veiksnys. Reikia pažymėti, kad dažnai yra sunku ūkininkus ar kitus žemių valdytojus motyvuoti dalyvauti ne tik bioįvairovės išsaugojimo programose, bet ir kitose papildomose savanoriškose programose ar priemonėse (Barnes ir kt.⁵⁸; Rosenberg, Margerum⁵⁹). Ypatingai sunku motyvuoti tose saugomose teritorijose, kur yra dideli apribojimai žemės ūkio veikloms. Tai galima pasakyti ir apie Lietuvos saugomas teritorijas.

Suprantama, kad intensyviai ūkininkaujantys asmenys ar organizacijos yra netinkami suinteresuotieji asmenys, galintys prisidėti prie saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimo. Nėra tikslinga juos įtraukti į sprendimų priėmimą, nes jų siekiai yra skirtingi nei gamtosaugininkų. Nors išsivysčiusiose šalyse yra siekiama turėti platesnį suinteresuotųjų asmenų spektrą, tačiau daugelis autorių mano, kad jų skaičius neturi viršyti gamtosaugos tikslų siekiančių asmenų, nes tokiu atveju sprendimų priėmimas bus nukreiptas prieš gamtosaugos tikslus (Beedell, J. D. C., Rehman, T. D.⁶⁰; Idle,

51 *Supra* note 44.

52 Hodge, I. 2013. Agri – environment policy in an era of lower expenditure: CAP reform and conservation payments. *Journal of Environmental Planning and Management*, 56 (2): 254–270.

53 Morris, J.; Mills, J.; Crawford, I.M. 2000. Promoting farmer uptake of agri-environment schemes: the Countryside Stewardship Arable Options Scheme. *Land Use Policy*, 17 (3): 241–254.

54 Peerlings, J.; Polman, N. 2009. Farm choice between agri – environmental contracts in the European Union. *Journal of Environmental Planning and Management*, 52 (5): 593–612.

55 Schwarz, G.; Morkvėnas, Ž. 2013. *Review of outcome based agri-environmental payments and guidelines for the practical implementation of a pilot scheme in Lithuania*. Thünen Institute, Baltic Environmental Forum.

56 Siebert, R.; Toogood, M.; Knierim, A., *supra* note 39

57 Toogood, M.; Gilbert, K.; Rientjes, S. 2004. *Farmers and Environment. Assessing the Factors that Effect Farmers' Willingness and Ability to Cooperate with Biodiversity Policies*. Tilburg: European Centre for Nature Conservation.

58 Barnes, A.P.; Willock, J.; Toma, L.; Hall, C. 2011. Utilizing a farmer typology to understand farmer behaviour towards water quality management: Nitrate Vulnerable Zones in Scotland. *Journal of Environmental Planning and Management*, 54 (4): 477–494.

59 Rosenberg, S.; Margerum, R. Landowner motivation for watershed restoration: lessons from five watersheds. 2008. *Journal of Environmental Planning and Management*, 51 (4): 477–496.

60 Beedell, J. D. C.; Rehman, T. 2000. Using social-psychology models to understand farmers' conservation behaviour. *Journal of Rural Studies*, 16: 117–127.

Bines⁶¹; Niedzialkowski, Paavola, Jedrzejewska⁶²). Dėl to daugelyje išsivysčiusių šalių visų pirma siekiama dialogų su biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančiais fiziškai ir juridiniais asmenimis, kurie visų pirma gali dalyvauti konsultacijose bei kitose dialogų formose tiek priimant įvairius sprendimus, tiek aptariant veiklų reglamentavimą, tiek dalyvaujant jungtiniuose valdymo organuose. Tokie asmenys kaip ir kiti suinteresuotieji asmenys yra tinkami dalyvauti jungtiniuose valdymo organuose, nes jie nesiekia paveikti saugomų teritorijų išsaugojimo tikslus.

2. Biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujančių ūkininkų supratimas apie siekius ir galimybes dalyvauti saugomų teritorijų valdyme

Ūkininkų apklausa vyko dviem etapais. 2010 m. tyrimai atlikti Biržų, Kretingos, Raseinių, Šiaulių, Šilutės, Elektrėnų savivaldybių pasirinktose seniūnijose. 2013 m. apklausos atliktos Kėdainių, Molėtų, Širvintų, Ukmergės, Utenos, taip pat dar sykį pakartotinai paminėtose savivaldybėse, tačiau kitose nei ankstesni tyrimai seniūnijoje. Abiejuose tyrimuose iš viso dalyvavo 80 ūkininkų. Dalis 2010 m. tyrimo rezultatų buvo pateikti ankstesnėse publikacijose (Mierauskas⁶³).

Apklausoje dalyvavo tie asmenys, kurių žemės ūkis yra pagrindinė veikla ir jų pagrindinės pajamos yra iš šios veiklos. Apklaustųjų ūkininkų 45 proc. sudarė įvairių kultūrų ariama žemė, 30 proc. šienaujamos ir ganomos pievos, 20 proc. rotuojama žemė (ariama, užsėjama žole ir šienaujama, ganoma, vėl ariama ir taip keičiamas žemės naudojimas) ir 5 proc. kitaip dirbama žemė. Tačiau reikia pažymėti, kad toks procentinis pasiskirstymas pagal žemės ūkio naudmenų rūšis ir vyraujančius pasėlius buvo apklausų metų, nes dalis ūkininkų žemės naudojimo pasiskirstymą pagal žemės ūkio naudmenų rūšis ir vyraujančius pasėlius gali keisti kas keli metai. Bet dalyje regionų pasiskirstymas pagal žemės ūkio naudmenų rūšis išlieka stabilus, pvz., Nemuno žemupio ir Rusnės salos, kur tam tikri pievų plotai negali būti suariami. Tokį procentinį pasiskirstymą pagal žemės ūkio naudmenų rūšis ir vyraujančius pasėlius yra pateikę patys apklaustieji, o matavimų nebuvo atliekama. Visi apklaustieji dalyvauja ar dalyvavo įvairiose agrarinės aplinkosaugos priemonėse. Nors darbo siekis nebuvo nustatyti dalyvaujančių agrarinėse aplinkosaugos priemonėse motyvaciją, buvo užduotas klausimas, kokie motyvai paskatino dalyvauti įvairiose priemonėse. Atsakyta buvo taip: 85 proc. dėl to, kad dalyvavimas priemonėse yra papildomas lėšų šaltinis ir geresnės galimybės siekti kitos Europos Sąjungos paramos, noras išsaugoti aplinką 10 proc., 4 proc. geresnis ūkio įvaizdis ir tik 1 proc. nurodė, kad tai gali būti

61 Idle, E. T.; Bines, T. J., *supra* note 20.

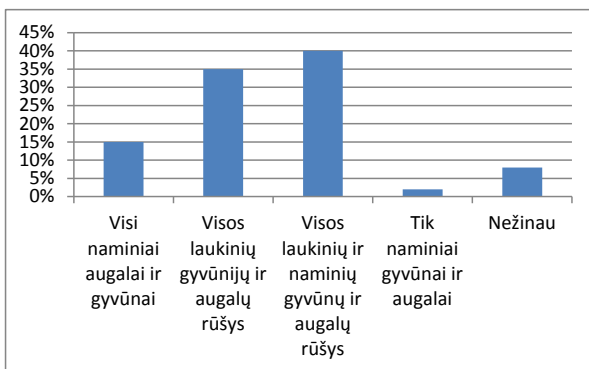
62 Niedzialkowski, K.; Paavola, J.; Jedrzejewska, B. 2012. Participation and protected areas governance: the impact of changing influence of local authorities on the conservation of the Bialowieza Primeval forest, Poland. *Ecology and Society*, 17 (1): 2. <http://dx.doi.org/10.575/ES-04461-170102>.

63 Mierauskas, P., *supra* note 34.

noras tobulinti ūkininkavimo priemones. Tuo tarpu įvairiose Vakarų Europos šalyse šie skaičiai skiriasi, išauga noras saugoti aplinką ir siekimas geresnio ūkio įvaizdžio (Siebert et al.⁶⁴; Toogood ir kt.⁶⁵).

Šio darbo pagrindinis siekis yra išsiaiškinti ūkininkų norą dalyvauti papildomose biologinei įvairovei išsaugoti programose ir taip prisidėti prie saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimo bei nustatyti, ar jie norėtų ir būtų pajėgūs dalyvauti įvairiomis formomis saugomų teritorijų valdyme. Kaip jau buvo konstatuota, įvairių suinteresuotųjų asmenų dalyvavimas įvairiuose dialoguose ar atskirose valdymo formose mažina konfliktus tarp jų ir saugomų teritorijų administracijų darbuotojų.

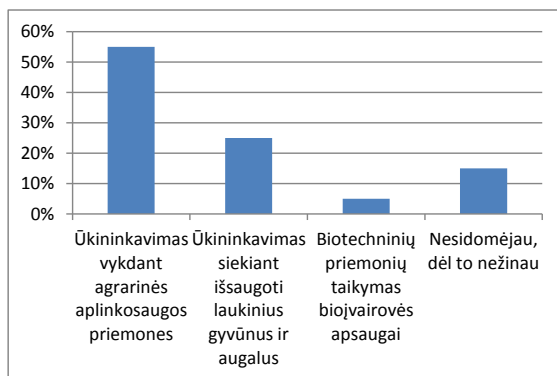
Atsižvelgiant į tai buvo suformuluotos dvi klausimų grupės: pagal ūkininkų norą dalyvauti papildomose programose ir siekius dalyvauti atskirose saugomų teritorijų valdymo formose. Visų pirma buvo pateiktas tradicinis panašiuose tyrimuose naudojamas klausimas „Ar žinote, kas yra biologinė įvairovė?“. Iš atsakymų matyti, kad didelė dalis turi supratimą apie biologinę įvairovę, tačiau ne visi tiksliai tai apibūdino (1 pav.). Taip pat mažesnė dalis apklaustųjų tiksliai apibūdino, kas yra biologinei įvairovei palankus ūkininkavimas. Didesnė dalis tai sieja su agrarinėmis aplinkosaugos programomis (2 pav.).

1 pav. Ūkininkų biologinės įvairovės sąvokos supratimas

64 Siebert, R.; Berger, G.; Lorenz, J.; Pfeffer, H. 2010. Assessing German farmers' attitudes regarding nature conservation set – aside in regions dominated by arable farming. *Journal of Nature Conservation*, 18: 327–337.

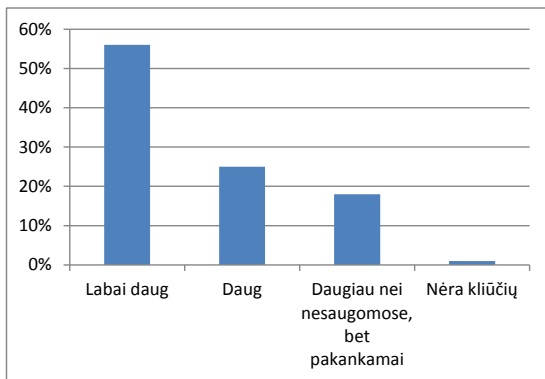
65 Toogood, M.; Gilbert, K.; Rientjes, S. 2004. *Farmers and Environment. Assessing the Factors that Effect Farmers' Willingness and Ability to Cooperate with Biodiversity Policies*. Tilburg: European Centre for Nature Conservation.

2 pav. Didesnė dalis ūkininkų biologiškai palankų ūkininkavimą sieja su agrarinių aplinkosaugos programų vykdymu

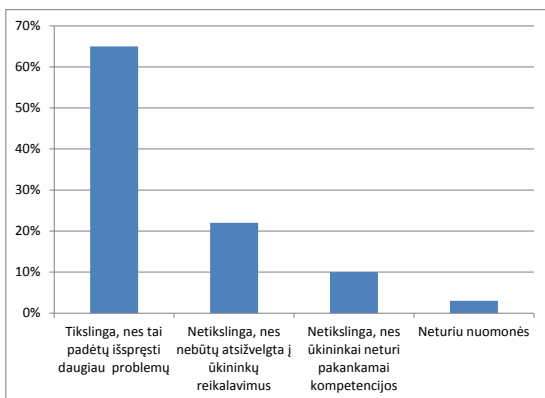
Asmenys, teisingai ar panašiai įvardinę biologiškai palankų ūkininkavimą, aktyviau rinkęsi tokias priemones (65 proc.), tačiau didesnė jų dalis siektų 100 ar 50 proc. didesnių nei agrarinių aplinkosaugos priemonių išmokų (70 proc.). Taip pat ta grupė mano, kad turėtų būti išmokų skirtumai įgyvendinant saugomose ir nesaugomose teritorijose ir tai yra siejama su didesniais žemės ūkio veiklų apribojimais. Didesnė dauguma teigė, kad saugomose teritorijose yra daug žemės veiklų apribojimų, tačiau dėl apribojimų masto jų nuomonės skyrėsi (3 pav.). Lietuvos saugomose teritorijose ūkininkų veiklų apribojimai yra dideli, bet yra skirtingi atskiroms saugomų teritorijų kategorijoms. Kadangi Lietuvos saugomų teritorijų sistema yra paini, tai klausimyne buvo suformuluoti klausimai tik apie tradicinių saugomų teritorijų grupes: nacionaliniai ir regioniniai parkai, draustiniai, ekologinės apsaugos zonos ir pan. Apklaustųjų atskirų kategorijų (grupių) supratimas yra skirtingas. 85 proc. kaip atskiras kategorijas (grupes) išskiria nacionalinius ir regioninius parkus, 5 proc. žino, kad draustiniai yra skirstomi į atskiras grupes, o 10 proc. visas kategorijas traktuoja kaip saugomas teritorijas. J. Raudonytė⁶⁶ taip pat teigia, kad sąlygos ūkinei veiklai nėra palankios, tenka riboti atskiras veiklas. Tikėtina, kad tai galima sieti su tuo, kio pobūdžio problemų jie turėjo su saugomų teritorijų administracijų darbuotojais.

66 Raudonytė, J. 2009. Ūkinė veikla Lietuvos valstybiniuose parkuose. *Annales Geographicae*, 42: 67–76.

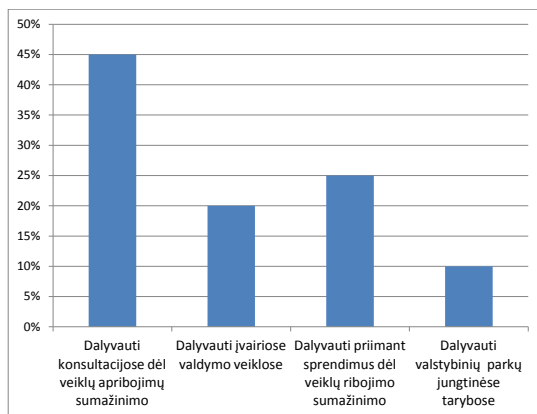

3 pav. Ūkininkai skirtingai įvertino žemės ūkio veiklų apribojimus saugomose teritorijose

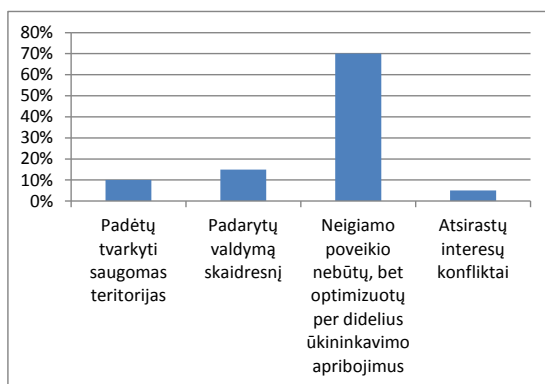
Siekiant nustatyti ūkininkų nuomonę apie dalyvavimą daliniame saugomų teritorijų valdyme buvo klausiama, ar būtų tikslinga pavieniams asmenims ar ūkininkų organizacijomis dalyvauti įvairiose valdymo formose. Didesnė dalis mano, kad tai būtų tikslinga ir geriau išsprędžiamos problemos, mažinama priešprieša tarp ūkininkų veikla užsiimančių asmenų ir saugomų teritorijų administracijų darbuotojų (4 pav.). Dalinis dalyvavimas valdyme ir priimant sprendimus ūkininkų yra suprantamas skirtingai, bet didesnė dalis mano, kad tai vienokiu ar kitokiu būdu padės optimizuoti ūkininkų veiklų apribojimus. Yra keletas būdų, kaip jie galėtų dalyvauti (5 pav.). Taip pat norėta išsiaiškinti, kokį poveikį galėtų padaryti ūkininkų ar jų organizacijų dalyvavimas saugomų teritorijų valdyme (6 pav.). Didesnė dalis mano, kad saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimui neigiamo poveikio nebūtų, bet tai padėtų optimizuoti per didelius keliamus apribojimus ir skatintų palankesnę aplinkai ūkininkavimą.

4 pav. Didžiausia dalis ūkininkų mano, kad juos yra tikslinga įtraukti į dalinį saugomų teritorijų valdymą, nes tai skatintų spręsti esamas problemas

5 pav. Buvo pasiūlyti keli dalyvavimo saugomų teritorijų valdyme būdai

6 pav. Dauguma apklaustųjų mano, kad ūkininkų ar jų organizacijų dalyvavimas nepadarytų neigiamo poveikio saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimui

Apklausoje dalyvavo aplinkai palankiai ūkininkaujantys, dėl to jų nuomonės nuo intensyviai ūkininkaujančių turėtų skirtis, nes pastarųjų tikslas yra ekonominė nauda. Kaip parodė apklausa, ganyklų ir pievų daugiau nei ariamos žemės turintys ūkininkai yra labiau linkę į papildomas programas, nukreiptas išsaugoti biologinę įvairovę (80 proc.). Žinoma, tai gali būti sietina ir su žemės naudojimo ypatumais. Pievose ir ganyklose yra mažiau reikalinga įdiegti naujų priemonių nei ariamosiose žemėse. Pirmuoju atveju tai daugiausia sietina su vėlesniu šienavimu, gyvulių tankio ploto vienetu (ha) mažinimu, mineralinių trąšų mažinimu ir pan. Tuo tarpu ariamosiose

žemėse yra reikalingos naujos priemonės, kaip sklypo pakraštyje palikti neartas juostas (užsodinant medžiais, krūmais ar tik paliekant žolinę augaliją), atvirose plotuose palikti nesuartas juostas, suformuoti mažas giraites ar pasodinti pavienius medžius ir pan. Įdiegiant šias biologinės įvairovės išsaugojimo priemones yra prarandama dalis ariamos žemės ir nėra garantijos, kad papildomos kompensacinės išmokos padengs nuostolius. Tokios pozicijos papildomų priemonių taikymo klausimu laikosi ne tik Lietuvos, bet ir kitų šalių ūkininkai, tačiau selektyviai galima rasti ir sutinkančių dalyvauti. Vokietijoje buvo vykdoma programa dėl papildomų biologinės įvairovės išsaugojimo priemonių įdiegimo ariamose žemėse, ją paverčiant neariama žeme. Pirminį norą dalyvauti programoje išreiškė 85 proc. parinktų žemės naudotojų, tačiau skirtumai buvo tarp didesnių ar mažesnių žemės plotus turinčių, taip pat skirtingo derlingumo žemės turinčių bei ūkininkų, gyvenančių skirtinguose šalies regionuose (Siebert ir kt.⁶⁷). Šioje programoje vykdyti mokymai padidino sutinkančių dalyvauti gamtos saugos programose skaičių.

Atsižvelgiant į užsienio šalių patirtį bei šį tyrimą, yra tikslingiau siekti, kad biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujantys būtų tinkami ir galėtų būti įtraukiami į saugomų teritorijų gamtos saugos programas ar dalyvauti vienokiu ar kitokiu būdu įvairiuose dialoguose, derinant saugomų teritorijų tikslus bei ūkininkų poreikius. Dalyvavimas jungtinėse tarybose ar priimant sprendimus būtų tikslingas aktyvioms ūkininkų visuomeninėms organizacijoms. Pavieniai ūkininkai tinkami dalyvauti dialoguose su atskirų saugomų administracijų darbuotojais. Ūkininkus, kaip ir kitus suinteresuotuosius asmenis, yra tikslinga įtraukti į naujų saugomų teritorijų steigimo procesus. Kaip parodė keli atvejai Lietuvoje bei „Natura 2000“ steigimas Vokietijoje (Eben⁶⁸), suinteresuotieji asmenys stabdo naujų saugomų teritorijų steigimą.

Aptarimas

Ūkininkų motyvacija dalyvauti papildomose gamtos saugos programose nėra didelė dėl kelių priežasčių. Visų pirma tai papildomos išlaidos, kurių Lietuvoje šalies mastu nekompensuoja, papildomi žmogiškieji, laiko ir techniniai ištekliai. Dėl to ūkininkai įsitraukia į įvairias Kaimo plėtros programos agrarinės aplinkosaugos priemones, kurios siekia kiekybinių rezultatų. Gamtos saugos programose yra siekiama kokybinių rezultatų ir pasiekimų, dėl to jose dalyvauja tie ūkininkai, kurie yra labiau motyvuoti saugoti biologinę įvairovę bei gauti papildomas kompensacines išmokas iš įvairių Lietuvoje veikiančių tarptautinių fondų. Biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujantys ūkininkai turi ne tik motyvaciją, bet ir daugiau gamtos saugos žinių. Todėl reikia mažiau išteklių jų mokymams ir yra lengviau pasiekiami tikslai. Kaip yra

67 Siebert, R.; Berger, G.; Lorenz, J.; Pfeffer, H., *supra* note 64.

68 Eben, M. 2006. Public participation during Site Selection for Natura 2000 in Germany: The Bavarian Case. In: S. Stoll – Kleemann, M. Welp (Eds.). *Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management: theory and practice*. Berlin – Heidelberg: Springer Verlag: 261–274.

nustatyta tyrime, biologinei įvairovei palankiai ūkininkaujantys ūkininkai yra linkę įsitraukti viena ar kita forma į saugomų teritorijų valdymą. Jo metu buvo nustatyta, kad tokie ūkininkai prisidėtų prie saugomų teritorijų tikslų įgyvendinimo. Dalyvavimas saugomų teritorijų valdyme yra galimas ne tik atliekant gamtotvarkos priemones ar kitaip tvarkant teritorijas, bet ir dalyvaujant daliniuose sprendimų priėmimuose, ypač svarstant ūkininkavimo reglamentavimo klausimus. Dalis ūkininkų yra linkę dalyvauti įvairiuose konsultaciniuose dialoguose ir jungtinėse saugomų teritorijų tarybose. Pagrindinis tokių ūkininkų siekis yra veiklų reglamentavimo sureguliojimas abipusiu susitarimu bei konfliktų tarp saugomų teritorijų administracijų ir žemės naudotojų mažinimu. Sumažinus nesutarimus ir konfliktus būtų efektyviau įgyvendinami Lietuvos saugomų teritorijų tikslai.

Išvados

Tirtų Lietuvos ūkininkų supratimas apie biologinę įvairovę yra skirtingas, tačiau didesnė dalis turi apie ją žinių, dėl to galėtų dalyvauti atskirose papildomose programose. Tarp apklaustųjų supratimas apie biologinei įvairovei palankų ūkininkavimą yra daugiau nei per pus mažesnis ir labiau siejamas su agrarinių aplinkosaugos programų vykdymu. Tai būtų galima sieti su papildomų biologinei įvairovei išsaugoti palankių priemonių nerėmimu valstybiniu lygmeniu.

Ūkininkų žinios apie atskiras saugomų teritorijų kategorijas ir grupes yra skirtingos, tačiau didesnė jų dalis skiria nacionalinius ir regioninius parkus, draustinius. Didesnė dalis yra įsitikinę, kad žemės ūkio veiklų reglamentavimas saugomose teritorijose yra per didelis, tačiau nebuvo pateikta reglamentavimo skirtumų pagal atskiras kategorijas ar grupes.

Dauguma respondentų yra įsitikinę, kad dalinis dalyvavimas saugomų teritorijų valdyme sumažintų per didelius žemės naudojimo apribojimus bei sumažintų esamus konfliktus tarp žemės naudotojų ir saugomų teritorijų administracijų darbuotojų.

Ūkininkai būtų linkę dalyvauti konsultacijose ir dialoguose dėl veiklų ribojimo mažinimo, tačiau tai nedarytų neigiamo poveikio saugomų teritorijų gamtosaugos tikslų įgyvendinimui. Konfliktų sumažinimas prisidėtų prie tinkamesnio gamtosaugos veiklų įgyvendinimo ir skatintų norą labiau įsitraukti į teritorijų tvarkymą.

Literatūra

Atari, D.; Yiridoe, E.; Smale, S.; Duinker, P. What motivates farmers to participate in the Nova Scotia environmental farm plan program? Evidence and environmental policy implications. *Journal of Environmental Management*. 2009, 90: 1269–1279.

Banack, S.; Hvenegaard, G. Motivation of landowners to engage in Biodiversity – friendly farming practices in Alberta’s Central Parkland region. *Human Dimensions of Wildlife*. 2010, 15: 67–69.

- Barnes, A. P.; Willock, J.; Toma, L.; Hall, C. Utilizing a farmer typology to understand farmer behaviour towards water quality management: Nitrate Vulnerable Zones in Scotland. *Journal of Environmental Planning and Management*. 2011, 54 (4): 477–494.
- Beedell, J. D. C.; Rehman, T. Using social-psychology models to understand farmers' conservation behaviour. *Journal of Rural Studies*. 2000, 16: 117–127.
- Borrini-Feyerabend, G.; Pimbert, M.; Farvar, M. T.; Kothari, A.; Renard, Y. *Sharing Power: a global guide to collaborative management of natural resources*. London: Earthscan, 2007.
- Borrini-Feyerabend, G. Governance of protected areas, participation and equity. In: *Biodiversity Issues for Consideration in the Planning, Establishment and Management of Protected Areas Sites and Networks*. Technical Report 15. Montreal: Secretariat of the Convention on Biological Diversity, 2004.
- Burchett, St.; Burchett, S. *Introducing to Wildlife Conservation in Farming*. Wiley-Blackwell Publ.
- Burton, R.; Schwarz, G. Result-orientated agri-environment schemes in Europe and their potential for promoting behavioural change. *Land Use Policy*. 2013, 201, 30: 628–641.
- Dearden, P.; Bennett, M.; Johnston, J. Trends in global protected area governance. *Environmental Management*. 2005, 36: 89–100.
- De Sainte Marie, S. Rethinking agri - environmental schemes. A result-oriented approach to the management of species-rich grasslands in France. *Journal of Environmental Planning and Management* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2014-04-04]. <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09640568.2013.763772#preview>>.
- De Snoo, G.; Herzon, I.; Staats, H.; Burton, R.; Schindler, S.; van Dijk, J.; Lokhors, A. M.; Bullock, J. M.; Loble, M.; Wrba, T.; Schwarz, G.; Musters, C. J. M. Toward effective nature conservation on farmland: making farmers matter. *Conservation Letters*. 2012, 1: 1–7.
- Graham, J.; Amos, B.; Plumptre, T. *Governance Principles for Protected Areas in the 21st Century*. Discussion Paper. Ottawa: Institute on Governance in collaboration with Parks Canada and the Canadian International Development Agency, 2003.
- Goslinga, E.; Williams, K. J. H. Connectedness to nature, place attachment and conservation behaviour: testing connectedness theory among farmers. *Journal of Environmental Psychology*. 2010, 30(3): 298–304.
- Eben, M. Public participation during Site Selection for Natura 2000 in Germany: The Bavarian Case. In: S. Stoll – Kleemann, M. Welp (Eds.). *Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management: theory and practice*. Berlin – Heidelberg: Springer Verlag, 2006, p. 261–274.
- ELN-FAB. *Functional agrobiodiversity: Nature serving Europe's farmers*. Tilburg, the Netherlands: ECNC-European Centre for Nature Conservation, 2012.
- Fucks, S.; Stein-Bachinger, K. *Nature Conservation in Organic Agriculture – a manual for arable organic farming in North-east Germany*. Bonn: Federal Germany Nature Conservation Agency, 2008.
- Hammer, T. Protected areas and regional development: conflicts and opportunities. Mose, I. (Ed.). *Protected Areas and Regional Development in Europe: towards a new model for the 21st century*. Aldershot: Ashgate Pub. Ltd., 2007a, p. 21–36.

- Herson, I.; Mikk, M. Farmers' perception of biodiversity and their willingness to enhance it through agri – environment schemes: a comparative study from Estonia and Finland. *Journal for Nature Conservation*. 2007, 15: 10–25.
- Hodge, I. Agri-environment policy in an era of lower expenditure: CAP reform and conservation payments. *Journal of Environmental Planning and Management*. 2013, 56 (2): 254–270.
- Höft, A.; Müller, J.; Gerowitt, B. Vegetation indicators for grazing activities on grassland to be implemented in outcome-oriented agri-environmental payment schemes in North-East Germany. *Ecological Indicators*. 2010, 10: 719–726.
- Idle, E. T.; Bines, T. J. *Management Planning for Protected Areas*. Peterborough: English Nature/Darwin Program initiative, 2005.
- International Union for Conservation of Nature (IUCN). *Recommendations, Vth IUCN World Parks Congress, Durban, South Africa* [interaktyvus]. 8–17 September 2003 [žiūrėta 2014-02-15]. <<http://cmsdata.iucn.org/downloads/recommendationen.pdf>>.
- Lokhorst, A. M.; Staats, H.; van Dijk, J.; van Dijk, E.; de Snoo, G. R. What's in it for me? Motivational differences between farmers' voluntary and non-subsidized conservation practices. *Applied Psychology-International Review*. 2011, 60(3): 337–353.
- Mierauskas, P. Gamtosaugos programų įgyvendinimo žemės ūkyje socialiniai ekonominiai aspektai. *Socialinių mokslų studijos*. 2012a, 4 (4): 1503–1517.
- Mierauskas, P. *Saugomų teritorijų politika ir valdymas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012b.
- Mierauskas, P. Biologinei įvairovei palankaus ūkininkavimo kai kurie socialiniai ekonominiai aspektai. *Darna vysty-mosi strategija ir praktika*. 2011, 1(5): 104–113.
- Mierauskas, P. Suinteresuotų asmenų dalyvavimas Lietuvos saugomų teritorijų valdyme. *Socialinių mokslų studijos*. 2010, 3(7): 125–143.
- Mierauskas, P.; Smalskys, V. Saugomų teritorijų sistemų organizavimo principai viešojo valdymo kontekste. *Viešoji politika ir administravimas*. 2013, 12 (2): 236–247.
- Morris, J.; Mills, J.; Crawford, I. M. Promoting farmer uptake of agri-environment schemes: the Countryside Stewardship Arable Options Scheme. *Land Use Policy*. 2000, 17 (3): 241–254.
- Mose, I.; Weixlbaumer, N. A new paradigm for protected areas in Europe? In Mose, I. (Ed.). *Protected Areas and Regional Development in Europe: towards a new model for the 21st century*. Aldershot: Ashgate Pub. Ltd., 2007, p. 3–19.
- Niedzialkowski, K.; Paavola, J.; Jedrzejewska, B. Participation and protected areas governance: the impact of changing influence of local authorities on the conservation of the Białowieża Primeval forest, Poland. *Ecology and Society*. [intraktyvus]. 2012, 17 (1): 2 [žiūrėta 2014-02-15]. <<http://dx.doi.org/10.5755/ES-04461-170102>>.
- Oels, A. Evaluating stakeholder dialogues. S. Stoll-Kleemann, M. Welp (Eds.). *Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management: theory and practice*. Berlin-Heidelberg: Springer Verlag, 2006, p. 118–151.
- Osbeck, M.; Schwarz, G.; Morkvėnas, Ž. *Dialogue on ecosystem services, payments and outcome based approaches*. Stockholm Environmental Institute, 2013.
- Peerlings, J.; Polman, N. Farm choice between agri-environmental contracts in the European Union. *Journal*

- of *Environmental Planning and Management*. 2009, 52 (5): 593–612.
- Raudonytė, J. Ūkinė veikla Lietuvos valstybiniuose parkuose. *Annales Geographicae*. 2009, 42: 67–76.
- Rosenberg, S.; Margerum, R. Landowner motivation for watershed restoration: lessons from five watersheds. *Journal of Environmental Planning and Management*. 2008, 51 (4): 477–496.
- Schwarz, G.; Morkvėnas, Ž. *Review of outcome based agri-environmental payments and guidelines for the practical implementation of a pilot scheme in Lithuania*. Thünen Institute, Baltic Environmental Forum, 2013.
- Sherr, S.; McNeely, J. Biodiversity conservation and agricultural sustainability: towards a new paradigm of „ecoagriculture“ landscapes. *Philosophical Transactions of The Royal Society*. 2008, 363: 477–494.
- Siebert, R.; Berger, G.; Lorenz, J.; Pfeffer, H. Assessing German farmers' attitudes regarding nature conservation set-aside in regions dominated by arable farming. *Journal of Nature Conservation*. 2010, 18: 327–337.
- Siebert, R.; Toogood, M.; Knierim, A. Factors affecting European farmers' participation in biodiversity policies. *Sociologia Ruralis*. 2006, 46: 318–340.
- Stoll-Kleemann, S.; Welp, M. Towards a more effective and democratic natural resources management. In S. Stoll-Kleemann, M. Welp (Eds.). *Stakeholder Dialogues in Natural Resources Management: theory and practice*. Berlin-Heidelberg: Springer Verlag, 2006, p. 17–39.
- Toogood, M.; Gilbert, K.; Rientjes, S. *Farmers and Environment. Assessing the Factors that Effect Farmers' Willingness and Ability to Cooperate with Biodiversity Policies*. Tilburg: European Centre for Nature Conservation, 2004.
- Welp, M.; de la Vega-Leinert, A. C.; Stoll-Kleemann, S.; Jaeger, C. C. Science – based stakeholder dialogues: theories and tools. *Global Environmental Change*. 2006, 16: 170–181.

EVALUATION OF BIODIVERSITY OF FRIENDLY FARMERS' PARTICIPATION IN THE LITHUANIAN MANAGEMENT OF PROTECTED AREAS

Pranas Mierauskas

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The aim of this article is to overview the motivation for biodiversity of friendly farming and to investigate willingness and possibilities of Lithuanian farmers to participate in the management of protected areas. Lithuanian farmers are participating in different agri-environmental schemes, but participation is not widely used in practice. Agri-environmental schemes are oriented to involve more landowners and reach quantity results focusing of farmers' participation, but not seeking for the biodiversity of oriented quality results and outputs. Friendly farming programmes are not state funded, but they usually get their funds from international conservation projects. Lithuanian landowners*

are not expressing a high degree of willingness to participate in addition in biodiversity conservation programmes, but a certain amount of farmers are already involved in them and there are quite widely spread potential participators. The results of the investigation showed that farmers who have higher understanding of biodiversity would be willing to participate in additional programmes. Biodiversity of friendly farmers could be the potential stakeholders in the management of protected areas. The results of the interview with 80 Lithuanian farmers participating in agro-environmental measures showed that they would be willing to participate in the protected areas management in different ways. One part of them would like to participate in consultation dialogues, others in decision making process or participating in joint protected areas' administrations councils, but some of them stated that they would not be able to participate. The farmers expressed opinions that participation in any form would allow to avoid conflicts between landowners and protected area's administration staff.

Keywords: *protected areas management, stakeholders, biodiversity friendly farming, farmers, agro-environmental measures.*

Pranas Mierauskas, Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto Viešojo administravimo instituto Aplinkos valdymo centro docentas. Mokslinių tyrimų kryptys: saugomų teritorijų valdymas, ekosistemų valdymas, gamtosaugos politikos veiksmingumas ir efektyvumas, ekologinis vertinimas, aplinkosaugos planavimas.

Pranas Mierauskas, Mykolas Romeris University, Faculty of Politics and Management, Institute of Public Administration, Center for Environmental Management, Associate Professor. Research Interests: Protected Areas Governance, Ecosystem Management, Efficiency and Effectiveness of Nature Conservation Policy, Ecological Evaluation, Environmental Planning.